

Illés Lajos

Ének – zene – vers

Nagy László első műfordításai

„... fordítottam kottára
a szomszéd népek dalait...”
Nagy László: *Életem*

Szeptember végén – 1948-ban – behívtak a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége központjába és felkértek, legyek a pedagógiai főiskolások népi kollégiumának az igazgatója. A szegedi bölcsészettudományi karon befejezett tanulmányaim után már az Apáczai Csere János iskolakollégiumban tanár voltam. Néhány nap múlva elkezdtem a munkát a Nagy László Népi Kollégiumban, mely a Vilma királynő útja (ma Városligeti fasor, egyebek közt a Rátkai Klub otthona) 38. számú épületében működött.

*

Október közepe táján estefelé egy sovány, széles vállú, komor tekintetű fiatalemberre lettem figyelmes. A folyosón falhoz támasztott székre ült és botján nyugtatta a kezét. Mellette nyurga, mozgékony társa tekintgetett jobbra-balra. Mintha keresne valakit az időnként kisebb csoportokba verődő kollégisták közt. Néhány lánnyal otthonosan szóba is elegyedtek. Ki-bejárkálva végeztem a munkám. Egyszer csak a széken ülő megszólított.

– Gyere már ide! – hívott kedvesen, de dacosan és kissé rosszállóan pillantott rám. – Csak jössz-mész és észre sem veszed az embert. Azt már megtudtam, hogy te vagy itt az az igazgató, akit keresek. Én felsőiskolai Nagy László vagyok, azaz F. Nagy László, ahogy a megjelent verseim, műfordításaim alatt talán olvastad... A kollégám Tóth Gyula, szintén költő. A Bajza utcai József Attila Bölcsész Kollégiumból jöttünk.

– Ez igen! Egyszerre két jeles poéta is meglátogat. Hát persze, hogy ismerem – magyaráztam nekik már a szobámban –, illetve igyekszem figyelni mindazt, amit publikáltok. Az októberi *Csillag – Fiatal költők verseinek* sorában a tiéteket is elolvashattam. Tóled, Laci, a *Hazafelé hajnalbant*. Azután elgondolkoztatott leveletek a Magvetőben (az Egységes Parasztifjúság Szövetsége hetilapja – I. L.). Falusi fiatalokat munkára buzdítotok a kulturális színvonal emeléséért és harcba a selejtes színdarabok bemutatása ellen. A te nevedet is ott láttam az aláíró fiatal költők: Darázs Endre, Juhász Ferenc, Kormos István, Kuczka Péter, Tóth Gyula közt. Tudom, hogy grafikus és festő is vagy! Láttam egy új, erőteljes rajzodat is a *Fiatal Magyarország* (Egyetemi Ifjúság lapja – I. L.) valamelyik nyári számában. Ugye, *Vándorok* címmel? Szóval érdekelnek verseid és rajzaid, amióta tavaly decemberben bemutatkoztál a *Valóságban*.

– Látod, ennek örülök, de még egy szót sem szóltál a műfordításaimról!

– Fontosnak tartom, hogy a szomszédainkban élő nemzetek népköltészete izgat és vonz. Annyira keveset tudunk róluk! Igaza lehet Németh Lászlónak, amikor nemrég megállapította: idézem a *Népi Ifjúságban* megjelent cikkéből: „Ha az utolsó kétszáz év magyar műveltségéből kellene kitalálni egy jövőendő tudósnak, hogy milyen népek közt élhettek ezek a magyarok, vala-

hova Belgium vagy Svájc helyére rakhatna bennünket, annyira csak a németen, francián, angolon, olaszon állandóan a szemünk...” Te már bátran szakítottál e hagyománnyal, amikor előszörre egy bolgár népdalt, egy román kolindát és egy szerb kozarai körtánc szövegét fordítottad le. Ugye, a Valóság 1948 májusi száma közölte? Remélem, ezt is folytatod. De miben segíthetek?

– Hát éppen a műfordításaim miatt kereslek. Ha tényleg becsüled és kedveled írásaimat, akkor tessék, fogj hozzá és olvass! – Egy kisebb kéziratcsomót húzott elő a zsebéből és felém nyújtotta. – Azt beszélnek rólad, hogy te nemcsak a költészethez, folklórhoz értesz, hanem a zenéhez is. Víg Rudolf, a tehetséges muzsikus, népzenekutató segítségével – kották alapján – szép számmal fordítottam le dalszövegeket szomszédaink népköltészetéből. Egy daloskönyvet állít össze a NÉKOSZ-nak, én is fordítói és szerkesztői közé kerültem. Neki tetszik, amit csináltam, de hát ő jó barátom. Megnyugtatna, ha egy teljesen ismeretlen szakember is véleményt mondana róluk. Állítólag te zongorázni is tudsz és jól olvasod a kottát, bár ezt nagyon titkolod. Megértem. Nem akarod, hogy a NÉKOSZ-ban valamiféle burzsuj-származéknak nézzenek. Tőlem nem kell tartanod!

Személyesen így ismerkedtem meg Nagy Lászlóval – egy másik Nagy Lászlóról, a kiváló gyermekpszichológusról és pedagógiai reformerről elnevezett népi kollégiumban. Ahogy kérte, akkor végignézttem (s játszottam) népdalfordításait a dallamaikkal együtt, és elismerő véleményt mondtam róluk. Ő némán figyelt minden szavamra.

Nagy László később még néhányszor meglátogatott. Egyszer Juhász Ferenc, másszor meg Simon István társaságában, de többnyire egyedül érkezett. Ilyenkor megmutatta a megjelent, de általam nem ismert, vagy készülő verseit. Például a *Magyarok* októberi számában a Duna-Tisza csatorna építéséről írt *Rohambrigád*ot és később az *Öreget*. Olvashattam zeneszerzők dallamaihoz írt, illetve megzenésített szövegeit is. Ezek korabeli szellemiségű tömegdalok voltak. Az egyiknek idézi első során az *Életem* című emlékezésében, amit 1974 szeptemberében vetett papírra. A komponista Patachich Iván volt. „*Dúld szét a bánat sűrű sátrát / hajlítsd vigalom a fákat!*” (*Adok nektek aranyvesszőt*, Magvető, 1979.) E mű szövege így folytatódik: „*Állítsd az állványt, nyújtsd az égig, / nekünk készül ez a század...*” (Őrzöm egy másik dal kinyomtatott példányának másolatát. A zeneszerző Sárközy István, a szövegíró F. Nagy László. A címe: *Az új traktorállomás*. Fölötte feltüntették, hogy „A Vasas Közp. Énekkar műsorából” való.)

A *Népek dalai* című daloskönyv 1949-ben jelent meg Nagy László számos műfordításával. Neve szerepel a belső címlapon az összeállítók közt is. Ez év könyvnapjára kiadták első verskötetét: *Tűnj el, fájás* címmel, aminek figyelemre méltó kritikai visszhangja volt. Ősszel pedig hosszabb időre írói ösztöndíjként Bulgáriába utazott.

*

E korai szövegátültetések egy részét a költő kiemelte a dallamok s zenei ritmusok erőteréből és felvette – kisebb-nagyobb javítás és csiszolás után – önálló műfordításai közé. A *Bolgár költők antológiájában* (Szerk.: Juhász Ferenc és Radó György, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1951.) négy népdal- és balladaszövege szerepel a Népek dalaiban található közt. (*Indul a kék hegyről már; A legény és az özvegyember; Nincs nagyobb, mint a mi falunk; A vécsi lányok* címűek). A megfigyelhető változtatások túlnyomórészt azokat a vonásokat és sajátosságokat tüntették el, amelyeket a szerkesztő és a dallam, a ritmus kívánt meg a fordítótól. (Például a zárt é hangok ékezésének elhagyása, a sorisméltések, a címmódosítások stb.) A *Szabályák és citerák* című kö-

tetében (Szépirodalmi Könyvkiadó, 1953.) E négyből már csak két műfordítása élt tovább, miután ismét javítgatott rajtuk (*A vécsi lányok* és *A legény és az özvegyember*). Ezek Nagy László későbbi bolgár műfordítás-gyűjteményeiben is helyet kaptak, (*Sólymok vére*, Magvető, 1960; *Versék és versfordítások*, u. o., 1975) és másutt. A címüket ez utóbbiban már megváltoztatta. A „vécsi” helyett „Lovecsi”, írt és a másikéből pedig törölte a névelőket. E kiadásban más egykori műfordításait is olvashatjuk a Népek dalaiból. A *Te kedves Lyzicám* és a *Túl az erdőn* című lengyel népdalok szövegén alig módosított. Az egyikben felcserélte a második és a negyedik versszakot s kissé átírta, a magyar olvasónak könnyebben kiejthetővé, a szereplő lány nevét. A másikban a „jegenyefa árnyék”-ot átigazította „jegenyefa árnyává” és a két dúdoló sor szavait más összetételben s egy magánhangzó eltéréssel használta. Ráismerhetünk még itt – és a *Darázs király* című gyűjteményében (Magvető, 1968) – két román népdalra a Népek dalaiból, bár alaposan átdolgozta őket és új címeket írt föléljük: (Colinda) – *Magasságot járó széllel*) és (Szép a betyár így tollasan) – *Katonád, német, nem leszek*).

Nagy László későbbi pályaszakaszaiban is születtek olyan fordításai, amelyek idegen dallamok más-más nyelvű szövegeit szólaltatták meg magyarul. Sőt, találhatunk eredeti verseket is, amiknek felépítését, ritmusát, megformálását idegen melódiák segítették elő. E munkája természetét, illetve feltehetően ennek egy részét örökíti meg Sebő Ferenc *Énekelt versek* című könyve (Magvető, 1982). A gyűjtemény a régebbi és az újabb korok poétáinak verseit látja el dallamokkal, elő- s közjátékokkal, és alkalmazza (ajánlja) népi és más hangszereken történő előadásra. A zeneszerző és előadóművész e könyvéhez Nagy László készített rajzokat (Weöres Sándor részének kivételével) és a szereplő Sebő dallamaival ellátott és énekes-zenei előadásra előkészített verseinek egy részét saját kezűleg írta le. A szerző e könyve *Ajánlásában* ekképpen mondott köszönetet neki is: „Hálás vagyok Nagy Lászlónak és Weöres Sándornak, akiktől nemcsak szépen kalligrafált kéziratokat és rajzokat kaptam, hanem sok segítséget és hasznos tanácsot is a versek éneklésével kapcsolatosan.” Rajtuk kívül a kortárs költők közül még Szécsi Margit műveit találjuk meg e kötetben, aki *A líra esélye* címmel előszót is írt hozzá.

Sebő Ferenc, miután a költő nyolc régebbi versét, köztük egy hosszabb költeményének (*Rege a tűzről és jácinról*) részletét zeneileg feldolgozva közli, melléteszi a *Táncbeli táncszók* című sajátos költeményt, amit Nagy László kérésére írt a Bartók Táncegyüttesnek. Előzőleg megnézte a gyimesi csángók táncaira épülő koreográfiát és régebbi gyűjteményeket is tanulmányozott hozzá. Ezeket követik a költőnek azok a műfordításai, melyek népdalokat és egy népballadát szólaltatnak meg magyarul: Bartók Béla gyűjtéséből két román (*Te is drága, én is drága...; Volt jegyeském* című) és öt bolgár művet (*Todóra: Dona; Sztrumica; Három tücsök s Csoda-halott* című). A szövegeket újabb gyűjteményekből, a zeneszerző lejegyzése alapján és a saját birtokában levő hangfelvételekről választotta ki. Megismerhetjük továbbá két eredeti versét is, melyek két nem magyar, idegen dallamhoz készültek, tehát zenei fogantatásúak s idegen népköltészeti elemekből építkeznek. (Az egyik román, amit Sebő Ferenc Méhkeréken kottázott le, a másik bolgár, amely egy 1974-ben megjelent bolgár gyűjteményből való (*Ez az álmom nyughatatlan és Sölyom-ének*). A költő az itt szereplő szöveg-fordításai közül a román népdalok közül felvette versfordításai közé a *Volt jegyeském*et Van jegyesem címmel. A bolgár művekből szerepelteti a *Donát* Dona a réten táncot jár és a *Három tücsököt* Három tücsök

összejött módosított címeikkel. E kései terméséből is hasonló szigorral és igényvel válogatott, mint régebben a koraiból. Természetesen az átvett műfordításokat javíttatta is.

E kötet arról tanúskodik, hogy Nagy Lászlót pályakezdésétől fogva foglalkoztathatta a vers és az ének, a zene, a zenei ritmus kapcsolata, lehet, hogy alkotó munkássága során mindvégig, de utolsó pályaszakaszában bizonyosan. A *Krónika-töredék, Nagy László naplója 1975. február 14-től 1978. január 29-ig* című posztumusz művében (Helikon Kiadó, 1994) számos zenei vonatkozású bejegyzést fedezhetünk fel. Egyesek arról vallanak, hogy a költőt Sebő Ferenchez baráti szálak és munkakapcsolatok fűzték, akárcsak indulása idején egész haláláig Víg Rudolffhoz, a népzene kutatóhoz. Más, itt található adatokból a képzőművészet mellett e művészeti ág iránti vonzalmairól és érdeklődéséről szerezhethetünk információkat. Figyelemre méltó e szempontból véleménye Kondor Béláról: „... olvastam Kondor verseit, a *Boldogságtöredéket*. Ezt ő állította össze. Ezeket a '60-as évek elejétől ismerem. Most egyre közelebb jutok hozzájuk, persze, már akkor is nagyszerűnek tartottam sokat. Költő és festő egységben. Ha lett volna ideje, tán a zenében alkot. Akkor elmondhatnánk: hogy szentháromság, mégis egy... 1976. december 17.” Érdeklődésünkre tarthatnak számot ezek a költői műhelyébe bevilágító sorai is: „(1975) július 28., hétfő. Egész nap nyugalom bennem. Elmúlt a félelmem is, hogy a vers harmadik részét, a befejezést nem tudom kicsikarni magamból. Nekem ritkán kell dúdolnom, hogy a formát megmarkolhassam. A zenélő versek idején sokan dudorásztak, például Babits is. Így volt könnyebb az írás. Ma délelőtt én is a zenéhez folyamodtam.

*Tára- / rára, / tára- / rára / tirarom /
Ra-tára / tára / tára, / tára / tárom. /*

A felső sor trocheus, majdnem cezurás, az alsó jambus. Ezek válaszolnak egymásnak, a felső magas, az alsó mély (ha lehet). Nem kell egyezniük a gondolatban. Meglepetéseket hordozzanak. Persze a vers nem zene. Jönnek majd a nehézségek. – A szerkesztőségben ezt-azt elintéztem. S jöttem haza ebédelni. Elindítottam a verset. Kell a látvány (zöld ormon a ravatal), érzékletesség, kísérlet a vigaszra, mégis feloldhatatlan gyász. Minden sor befejezi önmagát. Születésnap whiskyből néhány kortyot lenyeltem. Nem segített. Mégis hiszem: sikerül a befejezés. Tücskérezem, muzsikálok, 2 óra éjfél után.”

*

Ismét a műfordításai révén találkoztam Nagy Lászlóval 1952 júniusában. Akkoriban már a Csillag nevű irodalmi folyóirat szerkesztőségében a próza- és a drámarovatot gondoztam. A költő oly magától értetődő természetességgel tette elém a műfordításait, mintha tegnap beszélgettünk volna a kollégiumban. Pedig azóta majdnem négy hosszú és küzdelmes esztendő telt el. Ezek az új művei hősnékek, hajdut-dalok és szerelmes versek voltak a bolgár népköltészetből.

Leplezett, de azért érezhető izgalommal figyelte, ahogy gyorsan olvastam, időnként megállva és elgondolkodva, a kéziratait. Olykor a mutatóujjával rábökött egy-egy képre, részletre, megoldásra, amit ő – büszkén felvillanó szeme jelezte – különösen sikerültnek, telitalálatnak vagy érdekesnek tartott. Egyes sorait, strófiáit fel is olvasta elfojtott, halk hangon, minden szót külön hangsúlyozva, erősen ritmizálva. Bár az arca továbbra is keserűen komor maradt, a szeméből szinte gyermeki mosoly sugárzott, amikor *A hetvenhét pucér legény* című hajdut-

dalban az elfogott török basa megtáncoltatásának jelenetét olvasta. A vidámsága azonban hamar eltűnt. Megint komoly lett. Majd tagoltan, apró szüneteket tartva elkezdte magyarázni a bolgár hősének magyar vonatkozásait s alakjainak eredetét: a Székely Gyerkőcét, Jankuláét, Budai fehér Jánáét, Péter bánét és másokét. Sejtette, hogy bennem lelkes hallgatóra talál, ámbár még sohasem mondtam neki, hogy az egyetemen a folklór, a néprajz egyik kedvenc tárgyam volt. Végül egyetértésben több műfordítását választottuk ki és ezekből A hetvenhét pucér legény; *Körülnéztem, felszökelltem; Fehér Todóra; Hallod-e, fehér Dimitre* jelentek meg a Csillag 1952 augusztusi számában *A bolgár népköltészetből* címmel. E művek később a Szabályák és citeráknak, az 1953-ban megjelent műfordítás-kötetének darabjai lettek, amiről **Eörsi István** írt szép és elismerő kritikát a folyóirat májusi számában.

A szerkesztői munkám során született újjá személyes kapcsolatunk és vált később egyre közelebbé s bizalmasabbá. A versek ugyan nem tartoztak hozzám, de azért gyakran találkoztunk az Oktogonon, a Savoy kávéházban, ahol megmutatta készülő vagy már megjelenésre szánt műveit. Én a Csillag, ő pedig a Kisdobos szerkesztőségéből érkezett ide. Fehéss sárga márványasztalok mellett sokat beszélgettünk a kéziratokról, irodalomról és más kérdésekről. Itt olvastam 1952 decemberében a *Tánc a dombon*t, amit akkor még Egy bolgár tszcs-ünnepségről alcímmel publikált a Csillag 1953 februári számában. Ez a műve *Bolgár-táncként* vált később némileg átdolgozva fontossá és ismertté. A júniusi számban az *Álom a diófa alatt* és a következő kötete: *A nap jegyese* (Szépirodalmi Könyvkiadó, 1954) nyitó ciklusából: az *Esti képek*ből három vers *Tavaszezi képek* címmel olvasható). Nyáron én kértem el – Király István, a főszerkesztő egyetéréseivel – a Hriszto Szmirnenszki-ről, a bolgár klasszikus költőről írt cikkét és szerkeszthettem – ezzel együtt – a *Suhanc* című, tőle lefordított verset is (1953 augusztus).

Nagy László a bolgár klasszikus költők első verseit, akárcsak a népdalokat és népballadákat, szintén a már említett Népek dalai című kötetbe fordította le. A bolgárok magyar szövegei itt lekottázott dallamuk és a cirillbetűs eredeti alatt található meg. Ezeket – belőlük az első strófát – követi két nyelven a többi versszak is.

A költő a *Sumi Maricát*, Iván Vazov versét, *Zúg a Marica* címmel mint a Bolgár Népköltészet himnuszát fordította le. Ezenkívül még egy bolgár klasszikus költő, Hriszto Botev *Hadzsi Dimiter* című költeményének – dalszöveggként – az eredeti tizenkettőből az első, a második és az ötödik strófáját tolmácsolta e daloskönyvben. E megindítóan szép, látomásos mű fordítását ez idő tájt nem folytatta tovább. Feltehetően amiatt, mert Képes Géza költő átültette Botev összes versét és válogatott prózai írásait s mindezt önálló kötetben foglalta össze. (Hriszto Botev *Válogatott írásai*, Révai Könyvkiadó, 1950). A már említett Bolgár költők antológiájában (1951) Nagy László Botev egy versét: *Az én imádságomat* szólaltatta meg magyarul (Képes Géza számos Botev-versfordítása közt.)

Nagy László ebben az antológiában még más klasszikusokat (Dimcsó Debeljanov, Hriszto Szmirnenszki, Nikola Vapcarov) és kortárs költőket is tolmácsolt (Nikola Furnadzsi, Lamar, Nevena Szt Stefanova és mások). Egyeseknek közülük önálló köteteket is szerkesztette (Hriszto Szmirnenszki: *Jöjjön a fény* – Válogatott versek és elbeszélések, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1954) és fordította (Geo Milev: *Szeptember*, Európa, 1959; Lamar: *A hős fia*, u. o. 1960). A hatvanas évek közepén Nagy László – Juhász Péterrel együtt – egy új Bolgár költők antológi-

áját válogatott és szerkesztett, ami a *Kozmosz Könyvek* sorában jelent meg 1966-ban. Feltehetően ez a vállalkozás is alkalmat adott arra, hogy lefordítsa – immár teljesen – Botev Hadzsi Dimiterét és véglegessé formálja Az én imádságomat. Melléjük három másik verset is kiválasztott és tolmácsolt Botev költői életművéből (*Első szerelmemhez; Kocsmában; Búcsú* címűeket). Az antológiában az övéhez társította Képes Géza két régebbi műfordítását (a *Hazafit* és a *Harcot*). Egyébként két év múlva megjelent Darázskirály, Válogatott műfordítások 1958–1968 című gyűjteményes kötetében ez az öt műfordítása képviseli Botev költészetét (Magvető Könyvkiadó, 1968). Már az 1966-os antológiájához írt *Előszava* is jelzi, hogy Nagy László nem éri be csak ennyivel. „... Hamarosan, szinte az ötszáz éves hiányt betöltendő, egy költőzsenit lángoltat fel a sors Hriszto Botev személyében. Neve Petőfi, Puskin, Byron, Heine nevével említendő, tehát az örök nagyok, a szabadság dalosai között. Szabad az ő lírája, magasan járó, akár a fekete királysas az égen...” Az 1949-ben megjelent Népek dalaiban megkezdett fordítói út rövidesen Botev összes versei tolmácsolásához vezet. 1970-ben a *Kenyér vagy golyó* (Európa Könyvkiadó) című kötetben Képes Géza műfordításai mellett – minden vers esetében – ott találjuk Nagy Lászlót is. Mindkét mű két fordításban, egymás mellett szerepelt.

E művészi teljesítménye értékéről a mindkét nyelvben és irodalomban otthonos s kritikára illetékes *Doncsev Toso* így nyilatkozott a *Nagy László-émlékkülésen*, a Petőfi Irodalmi Múzeumban 1995 áprilisában: „... a verssorok erejével hitelesen tanúsította, hogy Botev valóban nagy költő, s a magyar olvasóknak nemcsak becsületszóra kell ebben hinniök, mert fordításainak megjelenéséig, úgy hiszem, a korábbi hangzatos kitételeknek nem volt meg még az aranyfedezetük. Nagy László szereti a hűséges fordítást, ragaszkodik az eredeti rímeléshez és ritmushoz, ügyel a formai jegyekre, ismeri a hangzás hatalmát, és van türelme, tehetsége, hogy mindezt érzékeltesse fordításában.” (*Inkarnáció ezüstben*, Tanulmányok Nagy Lászlóról, Petőfi Irodalmi Múzeum, 1996.)

Pályája során Nagy László számos bolgár klasszikus és kortárs költő verseit fordította le (Más nemzetek, népek poétáinak műveivel együtt!). E fontos munkáját viszonylag ritkábban emlegetik és értékelik, mint ahogy népköltési gyűjteményeit s antológiáit. Igaz, hogy ő maga is gyakrabban tett vallomást a „népköltészet ösztönző erejéről” s hatásairól, mint a külföldi klasszikusok és kortársak inspirációiról és indíttatásairól. Prózaírásaiban időnként rábukkanhatunk effajta utalásaira és megnyilatkozásaira. Például *Adok nektek aranyvesszőt* című – már említett – posztumusz kötetében (válogatta és szerkesztette: Kiss Ferenc) ezt olvashatjuk: „... Nem tudom pontosan meghatározni, miképpen hatott alkotói tevékenységemre a bolgár népköltészet, ahogy a magyar népköltészet hatását sem. Ez talán a verselemzők feladata volna. Mindenesetre elmondhatom, hogy soha nem jutott eszembe a népköltészet utánzása, óvakodtam attól is, hogy a tőle kapott impulzusokat demonstráljam.

Annyit azonban megállapíthatok, hogy nem naivságból, hanem összetettségből s szabad asszociációiból tanultam, s példának tekintetem kifejezésbeli bátorságát.

Az ideális az lett volna, ha a bolgár klasszikus költőket a maguk idejében ismertük volna, vagyis műveiket lefordítottuk volna. A fogadtatás és hatás is nyilván nagyobb lett volna. Az elmúlt húsz évben ezeket a mulasztásokat megszüntettük... A költészet hatása azonban nehezen lemérhető. Adatokat erről mondani nem tudok – csak író társaim, ismerőseim és a magam

véleményének adok hangot, amikor azt mondom, hogy a mai bolgár költők tavaly megjelent antológiája: fontos tény...

Botev és Petőfi hasonlóságát már nagyon régóta emlegetjük, még azok is párhuzamot vonnak, akik vajmi kevéssé fogják föl az emberi tett és a költői szó egységét e két hasonló költészetben. Véleményem szerint mindketten örök érvényű példát adtak emberi magatartásból. Ez a magatartás morális is, meghatározza az írást, az írás pedig kényszeríti, kötelezi az embert, hogy ne tagadja meg szavait, még akkor sem, ha halállal fizet ezért. Számunkra külön öröm, hogy a két nagy példakép közül az egyik bolgár, a másik magyar.” (*Lélegző elevenség.*) Ugyanitt egy másik vallomásában a délszláv költészetéről megjegyzi: „Leginkább a XX. századi költészetükből merítünk, a mennyiséghez képest csöppöt ugyan, de szivárványosat.” (*Halhatatlanul.*)

Jómagam izgató emlékként őrzöm egykori elismerő és értékelő megjegyzéseit – többek között – *Pejo Javorov* bolgár klasszikus költő és író *Jégverés* című költeményéről, amiket szerkesztői munkám során s utána is hallottam tőle. Megrendülve emlegette a költő tragikus látomását a paraszt küzdelmeiről a természet romboló erőivel. Hiába félti reszketve a termést, mert ha jön a vihar, zúdul a jég, akkor minden elpusztul... Ez az alaphelyzet, e konfliktus és az emberek ábrázolása nyerte meg tetszését még a *Gyöngyszoknya* című költeménye kialakulása előtt vagy formálódása idején. E mű Fodor András fordításában már szerepelt a Bolgár költők antológiájában 1951-ben. Elképzelhető az inspiráció? A segítő ösztönzés? Mindenesetre érdemes lenne részletesen és sokoldalúan megvizsgálni, hogy mit kapott Nagy László a bolgár és természetesen más nemzetek, népek klasszikus és kortárs költészetéről?

Az érdeklődés a versei iránt különösen 1954-ben növekedett meg a Csillagban, olyannyira, hogy januártól júliusig szinte minden számban több művel szerepelt. A *Kovács; Rapszódia; A fekete fiúk; Költők; Tél; Ballada; Farsangi ének; Szerelmes vers; Téli kép; Jártam én koromban, hóban; Gyöngyszoknya; Bordal; Tengeritörők; Fejemet lehajtom; Hajsza.* Néhányat közülük még a megjelenés előtt olvashattam a Savoy márványasztalán kézzel, formás betűivel leírva, mindenekelőtt a csodálatos és félelmetes *Gyöngyszoknya* című hosszabb költeményét. Ha éppen találkozásaink előtt jelent meg a *Kisdobos* című gyermeklap egy-egy új száma, mindig hozott nekem belőle. – Vidd el a fiadnak! – nyomta a kezembe. Itt dolgozott, Zelk Zoltán főszerkesztősége alatt. Néha-néha az ő gyermekverseit is megtaláltam benne. Kedvesek, ötletesek, játékosak voltak. Természet- és állatszeretet hatotta át őket. A falusi élet egy-egy jellemző eseményét örökítették meg (*Balaton-parton, Szeptember, a Dióverés, a Zápor-vers* és mások). Többet fölvettem közülük a *Csodafü-szarvas* című kötetébe, amit a Móra Könyvkiadó jelentetett meg 1977-ben. Pomogáts Béla írt hozzá utószót és Kass János illusztrálta rajzaival.

A költő felnőttekhez szóló verseiből is jól ismert állatszeretetének érdekes dokumentuma a *Csókika* című írása, melyre a *Veszprém megyei Népújság Bakonyi nyúgyek* című irodalmi mellékletében találtam rá. Egy eltört lábú csóka madár meggyógyításának és családba befogadásának megható történetét beszéli el a költő (1954. december 25.)

Meglepő módon Nagy László új kötetéről: A nap jegyeséről (1954) nem olvashatunk kritikát a Csillagban. Műveit sem közlik. Csak 1955 januárjában (*Emlék, Nagy Lajos, Zugló*) és februárjában (*Szilveszteri ének, Apám, Csönd van...*) találkozhatunk velük újra – a júliusi publikáció után – a folyóiratban, hogy ezután végleg eltűnjenek belőle. Miért? Máig talány.